

NORSKE KONSERVES

ÅRGANG 10
1999 ■ NR. 1

WESTAMARKS LITH. KOMMUNIST. STAVANGER. N-136

NORSKE KONSERVES

MEDLEMSBLAD FOR NKF-N
UTKOMMER TO GANGER I ÅRET ELLER ETTER BEHOV
OPPLAG 220

ADRESSE:

NORSKE KONSERVES
JØRGEN SOLSTAD
NIKU
DRONNINGENS GT. 13
POSTBOKS 736 SENTRUM
0105 OSLO

REDAKTØR:

JØRGEN SOLSTAD

MEDARBEIDERE:

MERETE WINNESS
TORUNN KLOKKERNES
SUSAN BRAOVAC

INNHOLD:

Redaktøren har ordet.....	s.1
Lederen har ordet.....	s.2
Konservator og konservator fru Blom.....	s.5
Fabriano - levende papirhistorie.....	s.8
Fourth International Symposium on Wood and Furniture Cons.....	s.12
Fra NKF-Ns historie.....	s.16
Wergelandmonumentet.....	s.21
Referat fra NKF-Ns årsmøte 1999 på Lillehammer.....	s.25
Referat fra NKF's forbundsrådsmøte i Roma.....	s.29

Forside: Iddis, "Amor" John Braadland Ltd., Stvgr. 1912.

REDAKTØREN HAR ORDET

Sommeren er på hell, og redaktøren er den første til å beklage at alle medlemmer ikke har fått Norske Konserves med seg som selvskrevet ferielektyre. På den annen side, de som venter på noe godt og så videre, kan nå ta de mørkere høstkvelene i bruk å kose seg foran peisen med vårt medlemsblad.

Redaksjonen er fortsatt den samme siden forrige utgivelse, og blir på ingen måte nedringt av ivrige bidragsytere. Igjen er det en liten trofast skare av skribenter som skal ha takk ved siden av våre faste annonsører. Tiden går, og om noen ikke skal være klar over det, så feirer Norske Konserves i år 10-års jubileum. I den anledning er det planlagt en liten markering i form av et jubileumsnummer. For å få dette til så er vi helt avhengige av innsendt materiale fra dere, så her er det bare og ta pennen fatt eller finne glemte prosjekter frem fra skrivebordsskuffen. Fristen er 1. desember!

Dette nummeret bringer bl.a. en liten oversikt over noen aktuelle begivenheter, samt første kapittel i en forhåpentligvis lang serie om NKF-Ns historie, ført i pennen av Johannes Rød.

Ønsker alle en fortsatt god sommer og høst.

Hilsen

LEIAREN HAR ORDET

NKF-N sitt årsmøte gjekk i år av stabelen på Lillehammer i samband med Norges Museumsforbund (NMF) sitt landsmøte. Det var svært mange positive reaksjonar på at NKF-N var til stades og eg trur og det er viktig for faget vårt å gjere seg meir synleg i museumsverda. Konservering vart i aller høgste grad sett på dagsordenen, i og med at Andrew Durham, Keeper of Conservation ved "The Conservation Centre" i Liverpool var den internasjonale gjesteforelesaren, samt at konservering var eit av dei parallelle fagtema.

På NMF sitt årsmøte vart følgjande sak handsama: Autorisering av vitenskapelig personale for norske museer. Endeleg utkast til ordning skulle ha kome til NKF-N for høyringsuttale, men kom aldri fram. Difor ba underteikna om løyve til å halde eit kort innlegg om konservatortittelen. I semje med det Norsk Museumsutvikling (NMU) skriv i sin høyringsuttale, meinar NKF-N at tittelen konservator skal nyttast av den faggruppa som utfører konservering. Det vart vidare understreka at omgrepet "konservering" er eit eintydig, internasjonalt omgrep, som ikkje på nokon måte kan forvekslast med det arbeidet det vitskaplege personalet for øvrig på musea utfører.

Det vart i tillegg kort gjort reie for konserveringsutdanninga ved UiO.

Eg påpeika kor forvirrande det er at to faggrupper med vidt forskjellig arbeidsområde brukar same tittelen. Eg vonar eg har dei fleste med meg når eg sa at tittelen "teknisk konservator" i stadig mindre grad vert nyttta, men at det derimot har vorte meir og meir vanleg å spesifisere materialfelt i staden for, som t.d., kulturhistorisk konservator, malerikonservator, papirkonservator og tekstilkonservator.

NMF skrev i sine årsmøtedokument: "Styret er klar over det problemet som ligger her, men mener at de forslagene som fremmes, ikke er tilfredsstillende." Dei forslaga til alternative titlar som kom inn, så vidt eg veit, var: amanuensis/førsteamanuensis og kurator/førstekurator. Dersom styret ikkje fann desse forslaga tilfredsstillande, burde det då ikkje vere styret si oppgåve og arbeide aktivt for å finne alternativ som dekkjer det fagområdet det her er snakk om? Til slutt sa eg heilt klart at NKF-N meinar at tittelen "konservator" slett ikkje dekkjer det fagområdet det her er snakk om ei autorisasjonsordning for.

Avtroppande styreleiar i NMF, Anniken Thue, sa at ho forstod frustrasjonen og kvifor vi tok opp temaet. Ho ba oss ha litt tålsemd, kanskje vil ein finne eit betre alternativ... Ho sa òg at kanskje må vi berre akseptere full forvirring ei stund framover! Eg tolka responsen som at det no byrjar verte forståing for at vår faggruppe nyttar tittelen. Eg vil dermed oppfordre alle medlem til å spesifisere materialfeltet og å nytte tittelen konservator!

Vi var vel litt usikre på kor mange som ville ta turen til NKF-N sitt årsmøte, men det var nærmere 30 til stades og det må vi seie oss nøgde med.

Eg vil på vegne av NKF-N takke dei to som gjekk av frå styret: Torunn Klokkernes og Kaja Kollandsrud. Båe har gjort ein kjempejobb i løpet av det året eg har vore leiar! Eg vil spesielt nemne Torunn sitt arbeid med "Fra vegg til vegg"-rapporten og som kontaktperson for E.C.C.O. Kaja har vore kasserar og gjort ein utrøytteleg jobb på det området. Ho har òg æra for at NKF-N no har si eiga heimeside på Internett!

Anna Javèr vart valt til kasserar og Anne Gundersen og Jørgen Solstad som styremedlem. To nye personar kom inn som varamedlem: Irene Delaveris og Douwtje van der Meulen.

Irene Delaveris har tatt ei fireårig konserveringsutdanning ved Høgskulen i Aten innanfor fylgjande materialområde: stein, mosaikk, keramikk/porselen, glas, metall og arkeologiske organiske materialer. Deretter har ho m.a. arbeidd med arkeologiske utgravingar i Hellas og Argentina og konservering av kulturhistorisk og arkeologisk materiale i Noreg, Chile og Argentina. Sidan april 1998 har ho arbeidd ved Oldsaksamlingens konserveringslaboratorium.

Douwtje van der Meulen har ein Master of Art-grad i "Mediterranean Archaeology", frå Universitetet i Groningen og ein Bachelor of Science-grad i "Archaeological conservation and Material Science", frå Universitetet i London. Etter enda utdanning arbeidde ho som arkeologisk konservator ved Ashmolean Museum i Oxford i fem år, før ho vart tilsett som kulturhistorisk konservator ved avdeling for konserveringstudier ved Universitetet i Oslo i september 1997. Der har ho ansvar for utstyr i konserveringslaboratoriet for utdanninga, samt ein del rådgiving, oppfølging og undervisning til studentane.

Vi fekk åtte nye medlem på årsmøtet, noko vi er veldig glade for:

Papir

Jonna Larsen, Bergen Kunstmuseum

Kulturhistorisk materiale (inkl. arkeologisk materiale)

Jan Petter Brennsund, Norsk Folkemuseum

Nancy Child, Konserveringslaboratoriet, IAKN, UiO

Irene Delaveris, Konserveringslaboratoriet, IAKN, UiO

Maleri

Alan Bird, Museet for Samtidskunst

Niels Gerhard Johansen, Norsk Folkemuseum

Biljana Topalova-Casadiego, Munch-museet

Janine Wardius, Bergen Kunstmuseum

Vi ynskjer alle saman hjarteleg velkomne som medlem i NKF-N!

Det var alt for denne gong!

På vegne av det nye styret ynskjer eg alle medlem og assosiatar ein fortsett god sommar og haust!

Helsing

- KUNSTTRANSPORTER - NASJONALT OG INTERNATIONALT

MSAS Cargo International er en av Norges ledende transportører av kunst. Vi kan i samarbeid med utenlandske kunsttransportører bl.a. tilby:

- Tilrettelegging og transport av alle typer utstillinger i inn og utland
- med bil eller fly
- Skapbiler med luftfjæring og klimakontroll
- Lagring, pakking og produksjon av transportkasser
- Forsikring
- Økonomiske transportløsninger

MSAS Cargo International A/S
Lilleakerveien 6 G
Postboks 4, Lilleaker
0216 OSLO
Telefon 22 50 97 90
Telefax 22 52 31 20

I Museumsnytt nr. 3, 1988 viser redaksjonen til årsmøtedebatten om konservator-tittelen og etterlyser leserinnlegg om saken. Nedenstående innlegg ble straks levert i Ullevålsveien 11, men kom aldri på trykk. NKF-Ns innlegg, med omtrent samme argumenter, ble inntatt i nr. 5 (se forrige nummer av Norske Konserves). Det er uvisst om innlegget kom bort eller om det ble for sterkt for redaksjonen. Uansett gjengis det her - noe revidert - i vår populære serie "Gode Refusjoner":

KONSERVATOR OG KONSERVATOR, FRU BLOM.

Erling Skaug

Museumsnytt ber om kommentarer til initiativet for å beskytte stillingstittelen "konservator". Dermed reaktiveres en gammel særnorsk diskusjon både om stillingsstifter og yrkesbetegnelser. Det følgende angår begge, og inneholder lite nytt.¹ En repetisjon skader likevel ikke:

Hvis man som kunsthistoriker, etnolog, arkeolog osv. får stilling ved et museum i et nordeuropeisk eller engelsksproglig land, vil man som kjent bli kalt "intendant" (sv.), "inspektør" (da.), "curator" (eng.), "Kustos" (ty.) osv. Ikke under noen omstendighet kan man kalle seg "konservator/conservator". Én enkelt unntagelse skjer når man begir seg til Frankrike ("conservateur").

Den yrkesgruppe som konserverer og restaurerer kalles i alle våre fire naboland og England "konservator"/"conservator", både som yrkesbegnelse og stillingsittel. I romanskantende land brukes derimot tittelen "restaurateur"/"restauratore".² En musealt ansatt kunsthistoriker f.eks. i Italia kalles likevel ikke "conservatore"; respekten for etymologien er der intakt.

At man i Norge noe halvhjertet kom til å innføre fransk stillingsterminologi skyldtes som kjent den frankofile Jens Thiis, som i 1907 foreslo at Nasjonalgalleriet skulle få opprettet en ny stilling som "konservator" for kunsthistoriker. Stillingen ble fylt først i 1927. Thiis omdøpte da den allerede eksisterende konservator - NG hadde hatt fast malerikonservator siden 1870 - ikke til "restauratør" (restaurantbransjen var kanskje hellig?), men til "teknisk konservator".³ *Dette var en helt ny konstruksjon, uten sidestykke i noe annet sprog*, og forbeholdt galleriet. Forst i 1968 oppsto "teknisk konservator" som stillingstittel på statsregulativet, av Kirke- og undervisningsdepartementet beregnet på personell med offisielt godkjent utdannelse i konservering og avsluttende formell eksamen iflg. "1965-planen". Det kan kanskje tilføyes at ti personer med denne eksamen i de senere år har fått ekvi-

Foto: Pål G. Rønning

¹ Se f.eks. Museumshåndboka, Museumsforbundets egen store satsning f.o.m. 1980 til folkeopplysningens fremme, kapittel 3, 304, "Terminologi".

² I internasjonale dokumenter av juridisk karakter - ICOM-definisjonen, ECCOs profesjonelle retningslinjer, Pavia-dokumentet og ENCoRE-statuttene - har man innført kompromisset "conservator/restorer", en nødløsning for å dekke utøvere i alle land.

³ Johannes Rød, "Refleksjoner og fakta omkring betegnelsene 'konservator' og 'teknisk konservator'", Museumsnytt 1-2, 1994, s. 43-44.

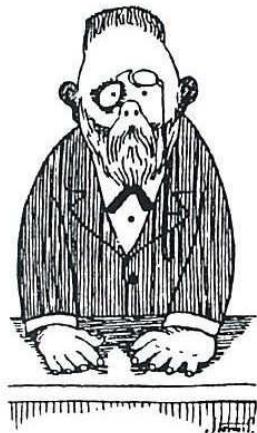
valert sin diplomoppgave som uspesifisert hovedfag ved Universitetet i Oslo (riktig-nok med forbehold om fremtidig opprettelse av hovedfag i konservering, men det er vel en annen diskusjon).

Nå kan man godt si at konservering og bevaring er en universell oppgave, som alt museumspersonell (samt politikere og publikum!) i siste instans bør føle ansvar for. Men i praksis har man jo arbeidsfordeling, markert bl.a. ved tittelbruk (museums-lektor osv). Spørsmålet blir da hvor lenge Norge ønsker å markere seg som annerledesland også i denne forbindelse. Den norske tittelbruk er altså oppstått relativt nylig, som følge av en tilfeldig privat preferanse, isolert fra land det ligger nærmest å sammenligne oss med. Et tegn på at isolasjonen nærmer seg det provinsielle er at uttrykket "teknisk konservering" bevisstløst har grepet om seg i de senere år. Skjelner brukerne av denne pleonasmen montro mellom "konservering" og "teknisk konservering" som forskjellige virksomheter?

Provinsialismen stopper ikke der. Kanskje har norske myndigheters årelange neglisjering av konservering som museal primærfunksjon smittet over på museene selv, og gjort virksomheten til noe vagt og ukjent. Selv på presumptivt høyt nivå i norsk museumsvesen er man er åpenbart ukjent med tittelbruken ellers i verden: Universitetet i Bergen rykket nylig inn en stillingsannonse på det internasjonale marked, i selveste IIC Bulletin, for å søke etter en "*Technical curator (engineer)*"(!). Parallelle ferske eksempler kan nevnes både i Stavanger og Oslo.

Som innslag på en norsk revyscene ville denslags hatt sitt takknemlige publikum. For museumfolk og kolleger i resten av verden er det dessverre bare ube-gripelig. Pinligheten kunne vært unngått ved å slå opp i en alminnelig blå engelsk-norsk ordbok.

Nok om det. Det aktuelle initiativ i Museumsforbundet er prisverdig nok, som ledd i et ønske om å beskytte et kompetansenivå ved norske museer. Likevel burde man kanskje se seg om etter en annen tittel, og la konservatorene være konservatorer. Om ikke annet så for å gjøre oss forstått utenfor landegrensene?

Dagens Storm P: - Man har ment, at Oldtiden ikke vedkommer os, men havde vi ikke haft den, havde vi heller ikke haft Nutiden!

NORSK ALTERNATIV - VALG NR. 1:

- 50 års bransjeerfaring
- Produsent og totalleverandør

**VI STREBER ETTER HØY SERVICEGRAD
OG KAN BLANT ANNEN TILBY:**

- * "Skreddersøm" av rammelist, profiler og overflate etter Deres ønske
- * CRESCENT kvalitetsprodukter for konserverende og avanserte arbeider.
Eget lager med omfattende utvalg av bomullskartong fra verdens ledende produsent i USA

Vi tar gjerne
utfordringen
for å bli
**DIN BESTE
LEVERANDØR**

Fabriano - levende papirhistorie

Av Kari Greve

For en papirentusiast er et besøk til Fabriano nesten å regne som en pilgrimsreise. Her ved foten av fjellene i den italienske provinsen Marche finner vi et av Europas eldste papirsentre, og her - over 700 år senere - produseres det fremdeles papir.

Fabriano og den tidligste europeiske papirfremstilling

Den første europeiske papirmøllen vi kjenner ble startet i Xativa (idag San Felipe, i provinsen Valencia) i Spania, som nevnes første gang i et dokument fra 1173. De første italienske møllene kommer i gang på slutten av 1100-tallet. Man vet ikke nøyaktig når de første papirmøllene ble startet i Fabriano, men det første skriflige dokument man har som henviser til virksomheten, stammer fra 1264. Det er velkjent at det var araberne som bragte papirmakerkunsten til Europa. Hvordan kunnspakene ble formidlet til Fabriano, eksisterer det flere teorier om. Man vet at araberne foretok flere angrep på Ancona, som var en strategisk plassert havneby. Under disse småkrigene ble det sikkert tatt araberne til fange, og man spekulerer med at fangene kan ha blitt satt i fangenskap inne i landet, nærmere fjellene, der de ikke så lett kunne bli befridd. Noen av disse araberne kunne ha viderebragt kunsten å lage papir til Fabrianerne. En annen teori går ut på at det var korsfarere fra Templarordenen som bragte kunnspakene med tilbake fra sine ferder til arabiske land under den første korstogstiden. Templarordenen holdt bevislig til i Fabriano, der de hadde sitt eget kloster i San Antonio-kirken utenfor bymuren.

Fabrianos storhetstid

Gullalderen for Fabrianos papirproduksjon var i det 15. og 16. århundre. Papirmakerne i Fabriano gjorde en rekke forbedringer av den arabiske papirfremstillingsprosessen, som skulle prege all europeisk papirproduksjon i flere århundrer. **Stampeverket**, drevet av vannhjul, erstattet den manuelle stampingen av tekstilfibrene i arabisk papirfremstilling. **Gelatinliming** erstattet stivelseslimet som araberne foretrak, men som var altfor utsatt for angrep av bakterier og mikroorganismer. Møllene i Fabriano var også de første som laget **vannmerker**. Hensikten med vannmerkene var å skille mellom de ulike produsentene av papir, i en tid da virksomheten i Fabriano bestod av mange små, uavhengige papirmøller. Prinsippet stammet fra kollegene i papirmakernes laug, ullarbeiderne, som laget filter av ull. Hver filt ble merket med tegnet til filtmakeren, og alle godkjente tegn var registrert i lauget. Papirmakerne fulgte opp denne skikken.

Nedgang

Fra begynnelsen av det 17. århundre begynte en nedgangsperiode som skulle være til sluttet av det 18. århundre. Nedgangen skyldtes flere faktorer: Tredveårskrigene vanskeliggjorde handelen med papir, og styrtet hele Europa ned i en økonomisk krise. Etter langvarige stridigheter ble byen overtatt av pape Leo X, og laugene, som tidligere hadde nytt stor selvstendighet og

innflytelse, mistet nå sin makt. Den generelle råstoffmangelen som preget all papirproduksjon utover 1600-tallet, bidro også til nedgangen. I de gode årene var det 20 papirmakere i Fabriano, hver med flere møller. Det totale antall møller var 171 i 1585. Ved begynnelsen av 1700-årene var det bare 3 papirmakere igjen i Fabriano.

Ny vekst og industrialisering

Den nye tid for papirfremstillingen i Fabriano begynte i 1782, da papirmakeren Pietro Miliani, med økonomisk støtte fra adelsmannen Antonio Vallemani, startet sin egen papirmølle og etterhvert også kjøpte opp de andre papirmøllene i området. Han satset på å modernisere og effektivisere papirproduksjonen, og tok i bruk tidens nye oppfinnelser, bl.a. fremstilling og liming av papiret på løpende vire. Han begynte med produksjon av velinpapir, eller "Carta di Francia", som papiret pussig nok ble kalt, på tross av dets engelske opphav. Bedriften Cartiere Miliani Fabriano ble drevet videre av Milianis sønn og sønnesønn, inntil den ble overtatt av staten i 1930. En viktig inntektskilde i de siste hundre år har vært produksjon av papir til pengesedler og verdipapirer, som i 1998 utgjorde ca. 15 % av produksjonen. Fremstillingen av håndlaget papir har hele tiden vært holdt ved like, og idag er det fire ansatte ved papirfabrikken som produserer håndlaget papir av bomulls fibre.

Fabriano idag: Omstilling og nye problemer

Idag står Fabriano igjen overfor alvorlige problemer. Bedriften har ikke vært tilpasningsdyktig nok, og har en gjeld på 300 milliarder lire. Regjeringen har varslet et 40% kutt i arbeidsstokken for å komme over krisen. Det italienske lønnsnivået er steget betydelig, og det er blitt vanskelig å konkurrere med land der arbeidskrisften er billigere. Fabriano er nå blant bedriftene som konkurrerer om å få produsere papir til Euro'en, men det hersker stor tvil om de vil kunne klare å være konkurransedyktige.

Et besøk i Fabriano

For å komme til Fabriano med bil, tar man motorveien Foligno - Ancona som fører fra provinsen Umbria til provinsen Marche. Fabriano ligger ved elven Giano, en sideelv til Esino, som var selve pulsåren i området. Den høye vannkvaliteten i elven var den viktigste forutsetningen for den tidligste papirproduksjonen: Vannet førte med seg mye naturlig kalsium og magnesium, og det var stenbunn, slik at man unngikk at papiret ble misfarget av partikler av mudder og jord.

Papirproduksjonen har satt sitt preg på byen på mange måter: Her er Italias eneste utdannelse innen papirproduksjon, og studenter fra hele landet kommer til Fabriano Tekniske Høyskole og Camerino Universitetet for å utdanne seg innen denne profesjonen.

Byen Fabriano, i samarbeid med Miliani Fabriano-papirfabrikk, grunnla i 1985 et papirmuseum, der gamle redskaper og utstyr er stilt ut på en pedagogisk utmerket måte. Man følger de ulike trinnene i papirfremstillingen fra rom til rom, slik den foregikk frem til ca. 1600. Et av de gamle stampeverkene er bevart,

og det virker utmerket den dag i dag. Gryter til limkoking og siling av gelatinlimet finner vi også, samt noen praktfulle gamle presser og tørkestativer for det limte papiret. Det er en egen avdeling for vannmerker, med et utvalg av de gamle vannmerkene til Fabriano, det eldste fra 1300-tallet: To kryssende linjer med små sirkler på endene. For oss som er interessert i vannmerkehistorie, er det en skuffelse at det ikke er gjort mer ut av de gamle vannmerkene. Det hadde ikke vært noen umulig oppgave å lage en mer fyllig presentasjon av de historiske vannmerkene, fordi papirhistorikeren Aurelio Zonghi gjorde pionérarbeidet med å samle dem og presentere dem allerede i 1881. Langt mer plass har museet imidlertid spandert på de nyere og mer øyenfallende chiaroscuro-vannmerkene, og vi kan beundre både Mona Lisa og andre kjente kunstverk gjengitt i vannmerkeform. Museet er som helhet dessverre mer beregnet på skolebarn og turister enn på den mer spesielt interesserte besøkende, men det var likevel en opplevelse å være der, ikke minst på grunn av de vakre lokalene i det gamle San Domenico-klosteret.

I et manuskript fra 1600-tallet har Fabrianos byvåpen, som forestiller en smed, fått en nostalгisk innskrift: *Faber in amne cudit olim cartam undique fudit*. (Smeden smir ved elven, hvor en gang papir ble sendt overalt). Den gang trodde man tydeligvis at Fabrianos rike papirproduksjon hørte fortiden til. Et drøyt århundre senere var produksjonen i full gang igjen. Nå ved inngangen til et nytt millennium, opplever papirindustrien i Fabriano nye nedgangstider. La oss håpe at evnen til å overleve er like sterk som før, slik at man langt inn i det neste tusenåret kan oppleve Fabriano som levende papirhistorie.

Kilder og litteratur om Fabriano:

Catagnari, Giancarlo e Lipparoni, Nora: *L'arte della carta a Fabriano*, Fabriano 1985

Gasparinetti, Andrea: *Carte, cartieri e cartai fabrianesi*, i "Risorgimento Grafico" 1938, nr.9 - 10, Milano 1939

Mannucci, Ulisse: *La gualchiera medioevale fabrianese*, Fabriano 1992

Salimbeni, Stefano: *The downsizing of an Historic Money-maker*, i: Herald Tribune, 8.mars 1999

Zonghi, Aurelio: *Le marche principali delle carte fabrianesi dal 1293 al 1599*, Fabriano 1881

Vi har flyttet!!!

**Besøksadresse:
Kronprinsensgate 9**

**Postadresse:
Postboks 8045 Dep.
0030 Oslo**

**Tel: 23 23 94 40
Fax: 23 23 94 41**

**Fourth International Symposium on Wood and Furniture
Conservation,
Rijksmuseum, Amsterdam, 10-11 desember 1998**

Av Merete Winness

Dette var fjerde gangen det hollandske konservatorforbundet VeRes arrangerte en internasjonal konferanse for tre- og møbelkonservatorer. Denne konferansen arrangers annet hvert år, og i tillegg som en nasjonal konferanse i årene i mellom. Den viktigste av initiativtakerne er Paul van Bruys, en konservator i tredveårene, som driver et privat verksted med opptil ti møbelkonservatorer. Han er utdannet ved Opleiding, en institusjon som tidligere var veldig aktivt med på å få i gang denne konferansen. Idéen har utviklet seg, og interessen er etterhvert blitt så stor og deltakerne så mange, at det ikke lenger er plass til å arrangere symposiet på denne skolen.

Denne siste konferansen fant derfor sted på Rijksmuseum, hvor direktøren ved museet, Prof. R de Leeuw, ønsket de 240 deltakerne velkommen, og Paul van Bruys ledet resten av konferansen. Det var åtte innlegg, hvorav kun det siste ble gitt av en nederlender. Innleggene kom fra konservatorer ved nasjonalmuseer og store institusjoner i USA, England, Frankrike og Belgia.

Det dominerende og mest omdiskuterte temaet ble bruk av polyethylenglykol (PEG) til både å rette ut og forebygge videre deformasjoner av treflater med finér. En møbelkonservator fra Musée des Arts Décoratifs i Paris har prøvd seg frem med denne metoden de siste årene, og han viste resultater av blant annet italienske paneler med intarsia, som virket overbevisende. PEG ble kun påført overflaten av blindtreeet fra siden uten finér og annen dekor. Boucher påpekte likevel at dette er en metode som krever at konservatoren har god kunnskap om materialet og stor erfaring med metoden for at behandlingen skal bli vellykket. Hans erfaring ble støttet av C. Triboulot, assisterende professor ved ENSTIB, Wood Science and Technology i Epinal, Frankrike. Hun tok for seg hvilke limtyper som er kompatible med PEG, og kunne fastslå at det tradisjonelle hudlimet fungerer bedre enn moderne syntetiske midler.

Et annet imponerende innlegg ble gitt av en ung møbelsnekker fra Belgia, som har brukt de siste seks årene på å lage en kopi av et lite skrivebord fra slutten av 1700-tallet av J.F. Oeben. Declerck fortalte om den lange prosessen fra hvordan han hadde fått tak i sponsorer, verkstedsplatz, spesialverktøy, eksotisk finér og andre nødvendige materialer til hvordan han hadde løst ulike praktiske problemer underveis. Han viste flere kompliserte arbeidstegninger og hvordan han hadde tatt nøyaktige mål av møbelet som står utstilt på Museum Nissim de Camondo i Paris. Bert Declerck hadde brukt mye tid til å finne ut mer om hvordan Oeben og hans samtidige farget finér og også hva slags overflatebehandling de gamle mesterne valgte ved å lese i gamle håndbøker og utføre en del materialanalyser av møbler fra samme periode.

Det passet godt at neste innlegg tok for seg rensing av polerte møbler fra samme periode. Flavia Philp, som i en periode har vært tilknyttet The Wallace Collection i London, som har en stor samling møbler fra slutten av 1700-tallet, la ut om hvordan hun hadde renset en skitten og misfarget bordplate ved bruk av Wolbers gels. Overflaten var tydelig nedbrutt og omdannet etter tidligere restaurering. Philp hadde gjort flittig bruk av UV-opptak underveis, og hun påpekta hvordan dette kan brukes som et nødvendig verktøy i renseprosessen. Det var et nøyne gjennomtenkt, men svært tidkrevende renseprogram. Flere deltakere påpekta tidsaspektet og at denne rensemетодen kun kan bli vellykket om man først har analysert det man ønsker å fjerne og materialet dette sitter på. Derfor egner denne rensemетодen seg bare for store institusjoner, som har ressurser til dette.

Det aller siste foredraget ble holdt av en hollender som produserer hopplister. Van Soestbergen er egentlig skulptør som arbeider i tre, men siden han er en nysgjerrig og entusiastisk Petter Smart type har han alltid blitt revet med av mange prosjekter av ulike og utradisjonelt slag. Han fortalte livlig om hvordan han hadde blitt begeistret for de imponerende listene fra 1600-tallet, og hvordan han hadde utviklet og stadig forbedret en maskin for å fremstille kopier av disse. Det var en fryd å høre på en entusiast til slutt, én som virkelig gleder seg over arbeidet sitt og som kan legge frem dette på en enkel og klar måte uten å klamre seg fast til et manuskript med lange tunge setninger og et stift, unaturlig fagspråk som ingen av oss bruker til daglig.

Etter siste innlegg var det en uformell sammenkomst på museet med snacks og drikke, og senere gikk turen videre til verkstedet til van Bruys for de som måtte ønske det.

Dagen etter var det igjen besøk på van Bruys store verksted hvor seks listemaskiner og Declercks flotte skrivebord var utstilt. Det ble servert kaffe og mørk sjokolade, som var støpt i former tatt fra de gamle ruglete listene. Dette gav deltakerne en god anledning til å snakke sammen om spørsmål fra foredragene dagen i forveien, og sist men ikke minst til å utveksle idéer, tips og adresser. Fra Norge deltok Tone Eriksen, Dag Feldborg, Nils Noer og undertegnede, og vi hadde særlig utbytte av å møte med de andre tyve nordiske konservatorene.

Denne konferansen ble for øvrig arrangert samtidig som Restoration '98, en stor internasjonal messe for restaurering og konservering av kulturminner, fant sted like utenfor Amsterdam. Her var det hovedsakelig utstilling av materialer og utstyr for bruk i større, kommersielle bedrifter.

NIKU, Norsk institutt for kulturminneforskning
Publikasjoner om konservering pr. mai 1999

Publikasjonene koster kr. 50 -150.
Henvendelse til NINA•NIKU
Tungasletta 2, 7485 Trondheim
Tlf.: 73 80 14 00 Faks: 73 80 14 01

NIKU Oppdragsmeldinger

006	Olstad, T.M.	Konserveringsarbeid i Lyngdal kirke, Numedal
007	Sommer-Larsen, A.	Registrering av nasjonale kulturminner. Delprosjekt: Forslag til oppbygging av en database til registrering av bevaringstilstanden for kirkekunst og veggfast dekor i kirker og fredede bygninger
011	Brænne, J.	Befaring og rådgiving for kulturetaten i Hedmark Fylkeskommune etter flommen i Østerdalen, juni 1995
012	Gundhus, G.	Lydvaloftet, Voss kommune i Hordaland. Undersøkelser og konservering av malt dekor fra middelalderen
016	Brænne, J., Heggenhougen, B.	Bf 85 Agerup Gård, Nøtterøy kommune i Vestfold. Befaring og fargeundersøkelser 1995-96. Konservering av et 1700 talls papirtapet 1997
020	Hauglid, L.K.	Krusifiks fra Vågå kirke, Vågå kommune i Oppland. Konservering
022	Olstad, T.M.	A 335 Grip Stavkirke, Grip, Kristiansund kommune. Tilstandsbeskrivelse og forslag til konserveringstiltak 1993
023	Frøysaker, T.	Den middelalderske Kristusfiguren fra Otterøy kirke, Namsos kommune i Nord-Trøndelag. Et konserveringsprosjekt
024	Gundhus, G.	Trykte 1500-talls tekstiler i Rygnestadloftet. Undersøkelser, konservering og restaurering
025	Norsted, T.	Orgelprospektet i Oslo Domkirke. Undersøkelser
026	Andresen, J. Gundhus, G.	Kaupanger stavkirke / De Heibergske Samlinger: Kristi Oppstandelse malt av A. Askevold 1865. Konservering og restaurering
027	Olstad, T.M.	Madonna med barnet. Konservering og restaurering av en polykrom treskulptur fra 1200 tallet i Vallset kirke, Stange i Hedmark
029	Olstad, T.M.	Videreføring av konserveringsarbeidene i Lyngdal kirke, Numedal. Konservering av limfargedekor i kor og skip
030	Frøysaker, T. Solberg, K.	Damsgård. Fargeundersøkelser 1985-1988-1993. Systematisering og tolking av funn samt restaureringsforslag
037	Bratlie, E.	Krusifiks fra ca 1500 i Granvin kirke, Hordaland. Undersøkelser, konservering og restaurering
040	Solberg, K.	Konservering av limfargedekor i Nore stavkirke
041	Brænne, J.	Decorations and wall-paintings in vernacular buildings, burial sites, monasteries and temples. Mission for NORAD and the Norwegian Directorate for Cultural Heritage to The Peoples Republic of China and Tibet Autonomous Region
045	Gundhus, G.(red.)	Bygninger - Samlerapport 1994-1996
047	Olstad, T.M.	Gården Berg Vestre i Furnes, Ringsaker kommune. Behandling av to dekorerte rom
048	Gundhus, G.(red.)	Objekter - Samlerapport 1994-1996
049	Norsted, T.	Vevelstad kirke, Vevelstad kommune. Et 1700-talls monumental oljemaleri på papir. Konservering og restaurering
050	Bratlie, E. Kusch, H. J. Sommer-Larsen, A. Gundhus, G.(red.)	Tydal kirke, Tydal kommune. Undersøkelser, konservering og restaurering av dekorert kortak fra ca 1700

051	Frøysaker, T.	Konservering av den middelalderske Kristusfigur fra Leksvik kirke, Leksvik kommune i Nord-Trøndelag
052	Brænne, J.	Museumsbygninger i Hedmark fylke. Undersøkelser og evalueringer
058	Olstad, T.M.	Bredsgården, Bryggen i Bergen. Konservering av 1700-talls limfargedekor
060	Hvinden-Haug, L.J. Torp, I. Olstad, T.M.	Tradisjonell fargebruk på bygårder. Grünerløkka i Oslo
062	Heggenhougen, B.	Bf 93 Yttersø gård, Larvik kommune i Vestfold. Innvendig fargeundersøkelse 1996-1997
063	Gjertsen, R.	Konservering av predellan till altartavlan i Rødenes kyrka, Marker kommune i Østfold
065	Norsted, T.	Rock Art Safeguarding in Zimbabwe
067	Gundhus, G.	Altartavlen i Førde kirke, Sogn og Fjordane. Konservering og restaurering 1996-1998
072	Hauglid, L. Gundhus, G. (red)	Oppussing og vedlikehold av eldre murfasader 1997. Samlerapport
073	Christie, H., Hauglid, L., Norsted, T.& Storsletten, O. Gundhus, G. (red)	Bygningshistoriske undersøkelser. Samlerapport 1997
075	Olstad, T.M.	Fargeundersøkelser i Kiøsterudgården, Åsgårdstrand, 1998
076	Olstad, T.M.	Konservering av bemalte veggplanker fra Ål stavkirke, Buskerud
077	Olstad, T.M.	Avslutning av konserveringsarbeidene i Lyngdal kirke, Numedal
079	Brænne, J.	Baroniet Rosendal i Kvinherad kommune, Hordaland. Delprosjekt 1: Undersøkelser, tilstandsbeskrivelse og forslag til tiltak i 24 utvalgte rom i slottet

NIKU Fagrapporter

001	Gundhus, G. Gjertsen, R. Andersson, G.	Malte 1500-talls bonader i Rygnestadloftet, Valle i Setesdal. Presentasjon av et konserveringsprosjekt
004	Olstad, T.M. Haugen, A.	Klima i stavkirker: Lokal klimatisering av menigheten i Kaupanger stavkirke, Sogndal kommune
007	Hauglid, L.	Konserveringsarbeider i Olavsklosteret i Oslo 1989-1997. En kilde til økt kunnskap om klosterets bygningshistorie

NIKU Temahefter

002	Olstad, T.M. Stein, M.	Saving art by saving energy
-----	---------------------------	-----------------------------

NIKU Fakta-ark

1995-25	Om 1500-talls bonader i Setesdal
1996-13	Om Lydvaloftet på Voss
1997-7	Om kristusfigur fra Otterøy kirke
1997-13	Om konservering i Nore stavkirke
1998-2	Om konservering og restaurering av 1700-talls maleri i Vevelstad kirke
1998-16	Om Fuglefriisen i Olavsklosteret i Oslo
1998-17	Om konservering og restaurering av altartavlen i Førde kirke

FRA NKF-N's HISTORIE

DEL I

Av Johannes Rød

Innledning

Gjennom en serie av artikler i Norske Konserves vil jeg forsøke å gi et lite innblikk i

NKF-N's historie fra starten og noen tiår fremover. Opplysningsene er hentet fra NKF-N's arkiv og protokoller. Det har vært et uttalt ønske fra mange om å ha tilgjengelig en generell oversikt over historien til vår forening, en historie som også implisitt gjenspeiler viktige sider av vårt faglige ståsted og virke: hvilke faglige spørsmål foreningen til ulike tider har vært opptatt av og som var aktuelle å debattere. En viktig intensjon med denne artikkelserien er også å lage en oversikt over personer som har vært utøvende konservatorer: hvem, når og hvor. Det er begrenset hvor detaljert jeg kan omtale de ulike saker, og om dere leser ønsker å utdype enkelte temaer med egen forskning, så er det å håpe at min fremstilling vil være til hjelp som en referanse.

1951 – 1956

Forløperen til NKF-N, Norske Malerikonservatorers Forening (NMF) ble stiftet 7. april 1951 på Norsk Folkemuseum »med det formål å danne en faglig sammenslutning av norske malerikonservatorer.« Til stede var Aslaug Arnoldus, Norsk Folkemuseum, Ole Dørje-Haug, Nasjonalgalleriet, Bjørn Kaland, Bergen Billedgalleri, Finn Krafft, Riksantikvaren, Gerhard Gotaas, Ola Seter og Martin Haug, alle privatpraktiserende. Det ble vedtatt et lovverk i 10 punkter og en årskontingent på kr. 20. Dørje-Haug ble valgt til foreningens første formann, Krafft og Kaland som styremedlemmer, og Arnoldus og Seter vararepresentanter.ⁱ

I Stockholm den 26. mai 1951 ble Nordisk Konservatorforbund stiftet. Arnoldus og Dørje-Haug var representanter fra Norge, og forbundet ble da etablert av de fire nordiske land (Danmark, Finland, Sverige og Norge) som et forbund for malerikonservatorer. »Møtet som ikke var uten fekninger» valgte Gustav Jaansson som formann og Bo Wildenstam som sekretær, begge fra Nationalmuseet i Stockholm. Forbundets navn ble formulert på svensk: »*Nordiska Konservatorförbundet för Bildande Konst.*« Den danske seksjonens formann, Steen Bjarnhof, tok opp saken med å etablere et nordisk tidsskift for konservering, og kunne opplyse at saken allerede var påbegynt.ⁱⁱ

Det ble avholdt tre styremøter i perioden 1951-52, og det var særlig saken om et felles nordisk fagtidsskrift som ble diskutert. Bjarnhof hadde foreslått utgivelse av særnummer for hvert av medlemslandene i NKF, men styret i NMF mente det ville være riktig å holde tidsskriftet »*interskandinavisk*«. Navnet »Malerikonservatoren« ble foreslått av Finn Krafft.ⁱⁱⁱ

Årsmøtet 1952 ble avholdt på Nasjonalgalleriet 29. mars med oppmøte av fem medlemmer. Alle ble gjenvalet i sine verv fra året før. Det var særlig to saker på dagsordenen som ble diskutert. For det første om det fantes lover »for å værne kunstverker mot ukyndig behandling, og om man ved lov kan forby private å behandle ikke fredede saker.» For det andre »om en konservator har rett til å behandle et billede fra en annen samling i inn- eller utland.» Det ble besluttet at begge sakene skulle utredes nærmere.^{iv}

På styremøte i juni 1952 ble et nytt medlem opptatt i foreningen, restaureringsassistent Ove Quale. Det var diskusjon om hans faglige forutsetninger, men som det står i referatet:

»... hans solide karakter falt tungt i vektskålen.» Det ble på samme møte vedtatt å forme et skriv til Riksantikvaren og Norske Museers Landsforbund »om bistand til en lov som utelukker ukyndig restaurering og konservering av bildende kunst i interiører og inventar.»^v

Fra juni 1952 til årsmøtet i juni 1955 ble det verken avholdt styremøter eller årsmøter i foreningen. Dette skyldtes flere forhold. For det første døde den daværende formann, Ole Dørje-Haug, den 18. august 1952 og for det andre reiste et annet aktivt medlem i foreningen, Aslaug Arnoldus, på et studieopphold i Italia. Fungerende formann fra august 1952, Finn Krafft, uttalte på årsmøtet i 1955 »at han i disse årene hadde hatt svært meget arbeid, og at han ikke synes han hadde fått utrettet det han gjerne ville for foreningen. Han stilte derfor formannsstillingen åpen.» Aslaug Arnoldus uttalte likeså at hun på grunn av sin studiereise frem til juni 1953 »på grunn av mange oppgaver som ventet ikke har kunnet skjøtte sitt arbeid for foreningen slik hun gjerne ville.» Dette første årsmøte på tre år ble i store trekk viet til valg av ny formann. Arnoldus hadde tre forslag:

- »1) Finn Krafft blir valgt som formann dersom han kan tenke seg å bli stående.
- 2) Bjørn Kaland blir valgt som formann dersom han har nye ideer han gjerne vil ha fremmet.
- 3) Gerhard Gotaas dersom han synes at han orker påta seg formannshvervet.»

Finn Krafft ble valgt med Kaland og Gotaas som styremedlemmer og Arnoldus og Seter som vararepresentanter. Arnoldus fremmet en ny sak for årsmøtet angående opptak av nye medlemmer. Hun »mente at foreningen sannsynligvis må opppta en del medlemmer som ikke har de kvalifikasjoner som er satt opp i foreningens lover, da neppe noen av medlemmene selv har disse. Fårhåpentligvis vilde vær især i Foreningen gjøre sitt til at vi etterhånden kan erhverve slike kvalifikasjoner.» Årsmøtet diskuterte om det ville være hensiktmessig å opprette en komité for bedømmelse av søknader. Møtet vedtok også at honorar til privatpraktiserende for oppdrag i offentlige samlinger ikke måtte overstige kr. 25.- pr. time, mens oppdrag for privatsamlinger ikke måtte overstige kr. 50.- pr. time.^{vi}

I perioden juni 1955 til årsmøtet i mai 1956 ble det ikke avholdt styremøter. Det sittende styret ble valgt på nytt og følgende tre medlemmer ble enstemmig opptatt i foreningen etter »en meningsutveksling mellom de

tilstedeværende : Restaureringsassistent Jan Thurmann-Moe etter anbefaling av direktør Johan H. Langaard, restaureringsassistent Casper Caspersen etter anbefaling av konservator Martin Haug, restaureringskonsulent Leif Einar Plahter etter anbefaling av Martin Haug og Bjørn Kaland.^{vii}

Medlemsstatus 1956 (etter protokollen):

Aslaug Arnoldus, Norsk Folkemuseum
Caper Caspersen, Oslo kommunes kunstsamlinger
Gerhard Gotaas, Neuberggt. 9, Oslo
Martin Haug, Universitetsgt. 14, Oslo
Bjørn Kaland, Bergens Billedgalleri
Finn Krafft, Riksantikvaren, Oslo
Leif Einar Plahter, Nasjonalgalleriet, Oslo
Ove Quale, Riksantikvaren, Oslo
Ola Seter, Kaupanger i Sogn
Jan Thurmann-Moe, Oslo kommunes kunstsamlinger

ⁱ Referat fra møtet 7. april 1951. NKF-N's protokoll s. 2-3.

ⁱⁱ Årsberetning for MNF, 29. mars 1952, NKF-N's protokoll s. 9.

ⁱⁱⁱ Referat fra styremøte i NMF, 19. oktober og 15. november 1951, 7. februar 1952.

^{iv} Referat fra årsmøtet i NMF, 29. mars 1952, NKF-N's protokoll s. 8.

^v Referat fra styremøte i NMF, 11. juni 1952, NKF-N's protokoll s. 10.

^{vi} Referat fra årsmøtet i NMF, 28. juni 1955, NKF-N's protokoll s. 12-15.

^{vii} Referat fra årsmøtet i NMF, 22. mai 1956, NKF-N's protokoll s. 16a-16b.

Som et ledd i Johannes Røds påbegynte serie om NKF-Ns historie bringer Norske Konserves her direkte utdrag fra de skriftlige kildene. En av pionertidens markante skikkelses og Riksantikvarens mangeårige restaureringskonsulent Ola Seter, beskriver her i rapport form en av de mer dramatiske episoder i en konservators hverdag. Rapporten er funnet i Riksantikvarens arkiv. Rapporten er udatert, men må skrive seg fra slutten av 1950-tallet. (Red. anmrk.)

Skal en først minnes branntilløp, kan jeg ennå ta med et meget lovende sådant. - Vi var to sammen som holdt på med siste del av avdekkingen i Tyldalen gamle kirke. - All dekor var i sin tid utført i limfarger. Vist nok av maleren Sandberg, samme som i Tydalens, og Kvikne kirker. - Og som vanlig overmalt av lag med oljefarger. Vi arbeidet flere somre med dette. Brukte masser med ytterst brennbare kjemikalier, og vasket med bensin.

Dette var sist på sommeren, det var blitt noe kjøligt, og våre kjemikalier måtte derfor varmes litt. Vi var gått tvers over veien til Tømmer-kirke-stuen der. Til kjøkkenet, der en mektig komfyre, var til å fyre i. Hadde satt en blikk klækoker med vann i, på ovnen. Oppi der en femliters lakkvekk (Reprin) boks, som skulle varmes. Som selvfølgelig var, hadde jeg tatt vekk forseglingen over korken, og løsnet denne noe. Vi satte oss ved kjøkkenbordet, med ryggen til ovnen. Det putret litt i klækokeren, men ellers var alt som det skulle. Vi spiste nisten vår i fred og ro. Men så hørte jeg en mistenklig lyd, snudde meg mot ovnen og så en kvit dampstråle frese opp mot taket, og krølle seg nedover mot ovnen. Styrtet opp men kon litt for sent til å bli med inni den eksplasjonen som kom. Derfor sitter jeg nå å skriver dette.

En sver smell. Et lyshav, røk, sot, varme. Min kamerat. Som hadde levet fredelig hit til, uten så mye farlige hendelser, hoppet øyeblikkelig opp på kjøkkenbenken, og for på hodet ut gjennom vinduet, tok med seg gardinen, og kom ned på et vis. Heldigvis var det i første etasjen, kanskje bare et par meter til moder jord. Av sikkerhetsmessige grunner pleide jeg ha stående mange bøtter fulle av vann. Slik også her. Disse kom nå godt med. Vi hadde et svært springvann med stopkraner i gulvet. Skrudde opp for fullt, vannet fosset ut. Jeg slengte vannmasser over alt. Det brant alt i både veggen ved komfyren, og i taket over. Men takket være det svere springvannet, de mange bøttene med vann, slukket jeg brannen temmelig fort. Men da hadde jeg ikke lenger mine tykke buskete øyenbryn, og heller ikke øyenhår. Og det sved adskillig i ansiktshuden, som var nokså rød. Så avsluttet vi dagen, da alt var sikkert slokt, stengte og gikk til våre hybler oppe i bygda.

Etter mat og sovn begynte vi neste morgen på en sotet oppgave, å reparere, vaske, gjøre i stand i kjøkkenet i kirkestua. Gulvet, som viste seg å være tett, hadde fremdeles vannlag til opp på skoene. Det forkullete treet på veggen og i taket skrapte vi grundig vekk. Etterpå vaska vi hele rommet grundig, så det hadde vel ikke vært så rent noen gang siden huset ble bygd. Så kitta og sparkla vi brannskadene, blanda nøyaktig samme veggfargenog strøk på. Taket fikk også samme, litt skitne, kvitfargen som før. Det ble vanskelig å

oppdage det som hadde hendt. Vi fortalte det heller ikke til noen. Husker ikke om vi ikke like så godt kvitmalte hele taket med det samme. Vi var da vel to malere? - Skal si vi pusta lettet ut begge to etter at alt var overstått.

Når jeg nå somtid tenker tilbake på all denne ytterst brennbare avdekkingen, alle de hundreder liter bensin vi vasket med, må vi takke alle gode makter for at det gikk så bra det hele. - Akkurat sunnhetsbefordrende var det vel neppe å ånde dag etter dag i bensin, lakk-vekk og Reprin-damp.Sliktenkete i alle fall ikke jeg på. Når vi somtid måtte bruke 75% salmiakgeist, holdt vi ofte på å miste pusten, måtte ut for å trekke frisk luft ofte. Eller vi fikk lutskvettar på huden, det brente følt. Og lut ble ofte brukt til grovere avdekninger.

Av mine arbeider med avdekninger, kan jeg nevne den første større, Grindheim, der hele interiøret ble renset frem fra oljefarge over malingen, og innpå limfargedekoren.Siden ble det så mange utover årene. En kan jo nemne Joranger, Tydal, og Tyldalen, Grip, Herregården i Larvik, Jelsa, Undredal, Flåm. Men det er jo så mange flere kirker der vi har brukta masser av ildsfarlige kjemikalier, og bensin. Og det har ikke hendt noe av betydning av skader av noen art, på grund av dette.

De jeg virkelig beundrer, og har stor grunn til å takke, er alle de unge menneskene som trofastog tolmodig har vært meg til hjelp. Meget dyktig hjelp, gjennom år etter år, rundt i landet. De kunne sikkert ha fått et sunnere arbeide i mindre farlige omgivelser.

Ola Seter

Wergeland monumentet--et nytt ansikt for 17. mai feiring 1999

Susan Braovac

Mens denne artikkelen skrives, setter Jan Petter Brennsund inn den siste innspurten i sin 'Annens dels' oppgave om restaureringen av monumentet over Henrik Wergeland (1808 - 1845), som hører hjemme på Vår frelsers gravlund. Det nylig restaurerte monumentet ble offisielt avdekket 11 mai. Jan Petter tok seg litt tid til å snakke med meg om prosjektet.

Som vel kjent, var monumentet en gave fra utenlandske jøder. De ville vise sin takknemlighet til Henrik Wergeland for at han fikk i gang prosessen som fjernet jødeparagrafen fra Grunnloven; paragrafen som forbød jøder å slå seg ned i Norge.

I dag blir Wergeland feiret den 17. mai av de som verdsetter hans arbeid for menneskerettigheter, og for sitt arbeid for den nasjonale identiteten. Monumentet er en populær samlingsplass hver 17. mai.

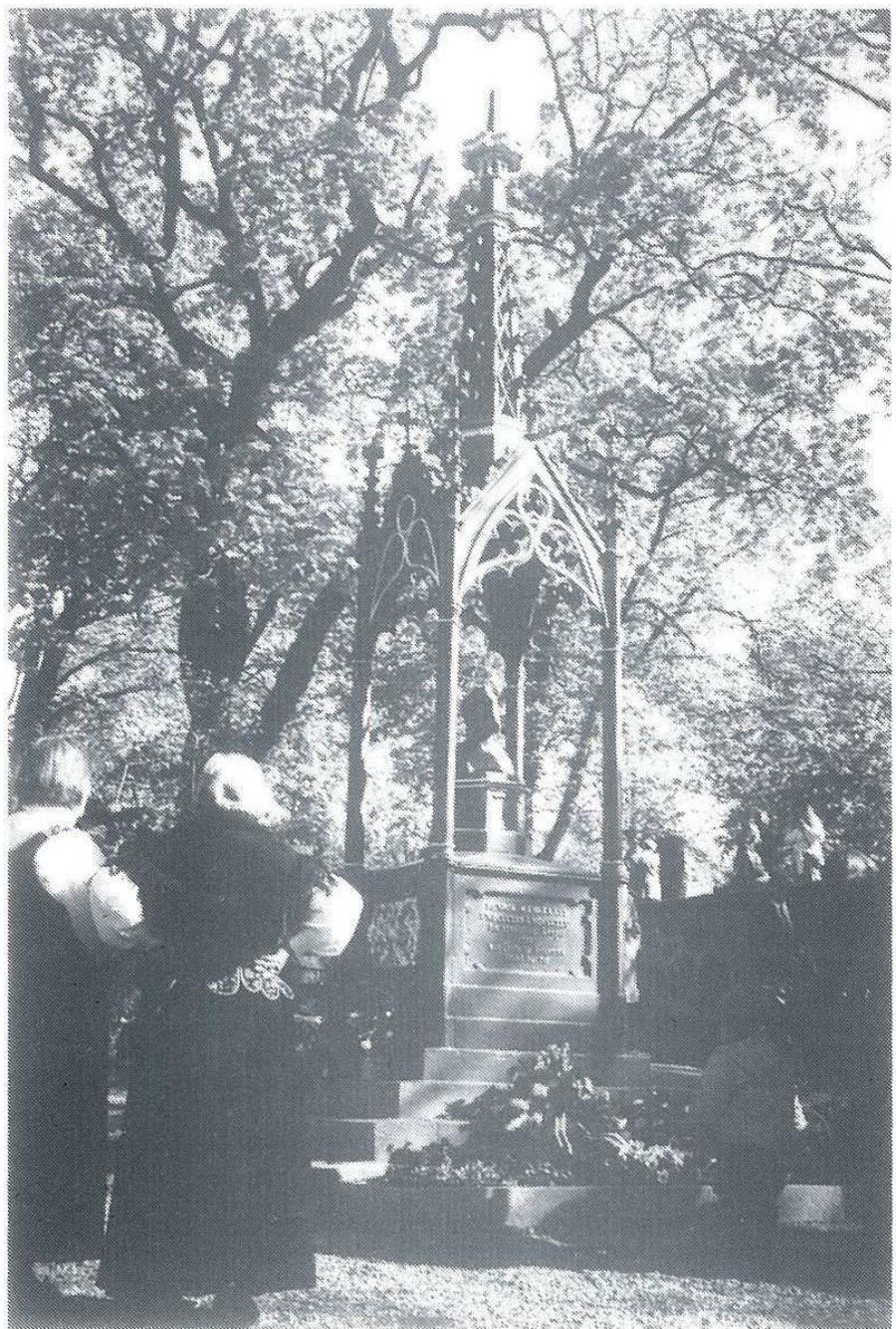
Siden monumentets siste restaurering i 1961, hadde nedbrytningen kommet langt på vei, delvis p.g.a. dårlige valg av restaureringsmaterialer, delvis p.g.a. mangel på vedlikehold, og delvis p.g.a. tidens tann.

Ønskene fra Gravferdsetaten om å få monumentet restaurert ble nevnt til Riksantikvaren allerede for 5-6 år siden men vanskeligheter med å bestemme av hvem og hvordan det skulle gjøres, og hvor man kunne skaffe penger førte til at prosjektet ble satt til side.

I 1997, ville det vise seg at Jan Petter ble svaret. Via Konservator Skolen i København og Riksantikvaren ble restaureringsarbeidet satt i gang. Et budsjett ble laget og Gravferdsetaten fant noen hovedsponsorer: Byantikvaren og Byrådet. Verkstedene på Teknisk museum var det ideelle arbeidsstedet for restaureringen.

Wergelands betydning i 17.mai feiringen betød at alt restaureringsarbeid måtte skje i tiden mellom de årvisse 17.mai-feiringene. Monumentet ble tatt ned den 17. august 1998 og var tilbake på plass helt restaurert og konservert tidlig i mai 1999. Etter drøyt 8.5 måneder. På grunn av den såpass korte tidsrammen, var det en selvfolge at arbeidet ble godt planlagt før monumentet kunne tas ned.

Dette prosjektet er et godt eksempel som viser konservatorens rolle som koordinator og kvalitetskontroller i flerfaglige konserverings/restaurerings prosjekter. Flere faser i restaureringen involverte spesialister i blant annet: maling, sveising, sandblåsing og metallarbeid. Med andre ord: konservatoren kan vurdere hva en gjenstand trenger, men er ikke nødvendigvis kvalifisert til å utføre arbeidet selv.

17. mai 1999 etter restaurering. Man kan nå se monumentets manglende deler som ble støpt på nytt, de nye søylene gir sikrere støtte, og fargevalget gir et mer helhetlig preg.

Alle håndverkerne ble først nøyne vurdert av Jan Petter: de måtte kjenne godt alle materialene, prosessene og begrensningene. Selv om konservatoren ikke gjorde arbeidet, måtte han forstå alle aspektene av deres arbeid for å kunne forklare det han trengte, slik at konserveringsprinsippene kunne bli ivaretatt.

Monumentet er laget av støpejern, med skilt av messing. I alt er det over 250 deler som måtte konserveres/restaureres og holdes oversikt over.

Den største utfordringen var å sørge for at arbeidet ble gjennomført i en logisk rekkefølge og at tidsrammen ble opprettholdt. Budsjettet måtte også følges nøyne.

Restaureringen i 1961 var uheldig på flere måter: all original maling var fjernet, svovelfyllinger ble brukt til å forsterke enkelte deler (men: vann + svovel = svovelsyre!), og det var kraftig galvanisk korrosjon i områdene hvor messinglister var blitt brukt til å sammenføye jernplater.

Under restaureringen i 1999 var grundig dokumentasjon av monumentet høyt prioritert: tegninger i skala ble laget av en Autocad tegneprogram operatør. Nesten alle delene ble tegnet opp og vist hvordan de passet sammen. Fotografering var også en stor del av dokumenteringen, i tillegg til at alle restaureringsprosessene ble beskrevet i detalj. Da vil konservatorer som utfører fremtidig restaurering kunne forstå de valgene som ble brukt i 1999 i forhold til de begrensningene og de utfordringene man da møtte.

Noen snakkebiter fra arbeidets omfang:

Publikums sikkerhet er en essensiell del av restaureringen av utendørs skulpturer. En av grunnene til at de fire kolonnene ble støpt på nytt, siden deres bæreevne var tvilsom etter den kraftige korrosjonen påført av svovelfyllingene i hullrommene. Sovel ble brukt i restaureringen i 1961 til å forsterke kolonnene. De opprinnelige kolonnene ble pakket ned og sent til Gravferdsetaten.

Alle delene ble sandblåst for å fjerne malingen fra 1961 (i 1961 ble den opprinnelige malingen totalfjernet).

Kantene til jernplatene som var sammenføyet med messinglister i 1961 var korrodert vekk. Messinglistene ble fjernet og en 60/40 blanding av tinn/bly ble brukt som fyllmateriale i disse områdene.

For å forhindre rust, ble jernet påført flere strøk blymønje. Etter det, kom den vanskelige delen: valg av farge. Kun fra sort/hvit bilder og dokumenter, måtte den opprinnelige fargen velges. For denne delen av arbeidet kom Jon Brænne fra NIKU inn i bildet som konsulent. Monumentet skulle males i en 'irr-grønn' farge. Malingen var et spesielt linolje produkt utviklet av

Riksantikvarieembetet i Sverige. De skal følge opp malingens holdbarhet utendørs.

I årene framover, vil Gravferdsetaten være ansvarlig for vedlikeholdet av monumentet, essensielt for dets langtids bevaring. Jan Petter har utarbeidet en vedlikeholdsplan, som kan følges av etatens restaureringspersonale.

Til slutt må nevnes at prosjektet (og konserveringsyrket!) ble gjenstand for mye P.R.: I løpet av selve restaureringen fikk Jan Petter flere muligheter til å spre blest om yrket. Han fikk besøk av blant andre: Aftenposten, ansatte ved Byantikvaren, Riksantikvaren, Gravferdsetaten, Norsk folkemuseum og Oldsaksamlingens konserveringslaboratoriet. Det var lett å forstå prosjektets omfang og kompleksitet når man så alle delene under behandling spredt ut over forskjellige verksteder på museet!

At monumentet ble ferdig restaurert i tid til 17. mai feiringen, til tross for en stram tidsramme, fortjener applaus. Gratulerer Jan Petter for et veldig godt arbeid!

RAMMEVERKSTEDET PÅ BIRI

forhandler produkter fra

*Archivart & Light Impression, USA
Preservation Equipment, England
Leha Technik & Lever Sutter, Tyskland
og mange andre
norske og utenlandske leverandører av*

**arkiv- og bevaringsmateriell for
museums-, arkiv- og innrammingsbransjen.**

Austadroa 60 N-2820 BIRI
Telefon 61185837/Mobiltlf. 95280228/Telefax 61185770

REFERAT FRA ÅRSMØTE I NKF-N 8. JUNI 1999

Sted: Maihaugen, Lillehammer
Til stede: 29 personer

Åpning av møtet

Anne Bjørke ønsket velkommen

Valg av møteleder, referenter og protokolls signatører

Torunn Klokkernes ble valgt som møteleder, Anna Javér og Anne Bjørke som referenter, Tora Synnøve Yli Myre og Susan Braovac som protokolls signatører.

Godkjenning av innkalling og dagsorden

Innkalling og dagsorden godkjent.

Godkjenning av referat fra årsmøtet 1998

Referat fra årsmøte 1998 ble godkjent.

Anne Bjørke ga en unnskyldning til Anette Høyen, en av protokolls signatørerne fra i fjor, da hun ikke fikk tilsendt referatet for signering.

Styrets årsberetning

Anne Bjørke gikk i gjennom årsberetningen fra styret med innlegg fra Torunn Klokkernes om E.C.C.O.. Tone Olstad hadde et spørsmål om styrets syn på NKF-N's vidare medlemskap i E.C.C.O.. Hun lurte på om styret kontinuerlig vurderer kostnaden NKF-N betaler for medlemskapet og det vi får igjen. Torunn K forklarte at styret har valgt å fortsatt være medlemmer av E.C.C.O. ettersom det er den eneste europeiske organisasjonen som jobber for et faglig, høyt kvalifikasjonsnivå. NKF-N's kostnader kommer til å minske noe dersom Francoise Hanssen-Bauer utgår som vice president i E.C.C.O. De mange reisene har NKF-N fått støtte til fra NMU. Jon Brænne kommenterte at når man tar på seg verv i en internasjonal organisasjon så må man ha det organisert med penger og tid. Dette prinsippet må diskuteres og NKF-N kan ikke forvente å ha et kontinuerlig sugerør i NMU der pengene suges ut. Anne B fortalte at NKF's medlemskap i E.C.C.O. også var diskutert på forbundsmøtet i Roma. NKF vil fortsatt støtte og være medlemmer, men nytten skal kontinuerlig vurderes. Man diskuterte å eventuelt kun ha en representant fra NKF til generalforsamlingen. Dermed kommer Island inn, som allene ikke har nok medlemmer. Kommunikasjonen mellom de nordiske landene kan bli vanskelig og det betyr mye jobb for representanten. Anne B informerte om at Nordisk Ministerråds Videreutdanningskurs har blitt avlyst til høsten på grunn av at søkte midler ikke er innvilget fra NOR-PLUSS. Årsberetningen ble godkjent.

Regnskap Budsjett

Kaja Kollandsrud presenterte regnskapet for 1998 punkt for punkt. Hun gjorde oppmerksom på at underskuddet på 25850,- skyldes i stor grad utgiftene til medlemspermen i 1997, som ble betalt først i 1998, større underdekning på reiser enn tidligere år, samt økte portoutgifter. Tone O mente at styret må søke støtte fra flere institusjoner for å få in flere faste inntekter. Dette ledet til en diskusjon om muligheten for å innføre abonnement på Konerves. Espen Hernes etterlyste en budsjett og strategiplan for fremtiden fra styret til neste årsmøte. Anne B lovte at budsjett vil foreligge på neste årsmøte. Medlemsstatus har økt med 10 nye medlemmer og 17 assosiert til, 4 æresmedlemmer, 95 medlemmer og 95 assosiert. Regnskapet ble godkjent.

Evt. innføring av medlemskort

Kaja K redegjorde for forslaget fra private konservatorer som ønsker å få et medlemskort fra NKF-N som bevis på medlemskap. Årsmøtet vedtok forslaget. Det vil i år 2000 bli sendt ut innbetalingsgiroer med medlemskort.

Forslag om å øke kontingensten for medlemmer og assosiater

Kaja Kollandsrud redegjorde for forslaget fra styret om å øke medlemskontingensten. En økning trengs, da man i dag har en rekke faste utgifter; 80,- til Meddelelser om Konservering, 35,- til porto og rekvisita og 25,- til E.C.C.O. Det ble foreslått å øke fra 275,- til 350,- for medlemmer og fra 225,- til 275,- for assosiater. Årsmøtet vedtok forslaget, med 22 stemmer for og 3 stemmer mot, forutsatt at budsjett og strategiplan legges frem ved neste årsmøte.

Innstilling til medlemskap

Mille Stein (vurderingskommisjonen) informerte først om prosedyrer og kriterier rundt innstillingen. Det var i alt 9 søknader om medlemskap og Jonna Larsen –papir, Irene Delaveris -kulturhistorisk, Nancy Child –kulturhistorisk, Jan Petter Brennsund –kulturhistorisk, Janine Nancy Wardius –maleri, Alan Bird –maleri, Niels Gerhard Johansen –maleri, Biliana Topalova-Casadiego –maleri, ble enstemmig innvilget medlemskap i NKF-N. Barbara de Haan må komplettere med dokumentasjon om sin utdanning i papirkonservering og collection management så at den kan bli vurdert av Universitetet i Oslo før NKF-N eventuelt kan godkjenne henne som medlem.

Valg

Tine Frøysaker redegjorde for valgkomiteens innstilling og presenterte kandidatene. Det kom kommentarer til mangel på menn og geografisk spredning. Dette skyldes at det finns for få menn innen faget at ta ifra og kostnader vid reiser til møte. Det kom kritikk til att vurderingskommisjonen ikke er blitt spurta om å stille til gjenvalet. Svein A Wiik går ut og Bitten Bakke ble foreslått til nytt medlem av vurderingskommisjonen.

Det nye styret ble enstemmig valgt.

Leder: Anne Bjørke (ikke på valg)

Kasser: Anna Javér

Styremedlemmer: Jørgen Solstad

Anne Gundersen (med forbehold -reserve: Anna Fornäs)

Varamedlem: Irene Delaveris

Douwte van der Meulen

Bitte Bakken ble innvalgt i vurderingskommisjonen. Valgkomiteen og revisor ble gjenvalet for en ny periode.

Avslutning

Anne Bjørke takket Kaja Kollandsrud og Torunn Klokkernes med en liten oppmerksomhet fra styret og medlemmer som takk for innsatsen. Deretter holdt hun et innlegg om hvordan styret i NKF-N har arbeidet for å profilere oss som faggruppe. Vyer for fremtiden er å synliggjøre oss også utenom vårt familjø. Dette har styret begynt med gjennom deltagelse på NMF sitt landsmøte på Lillehammer. Stemningen for å legge neste årsmøte til Ålesund, slik at det sammenfaller med NMF sitt landsmøte år 2000, var positiv blant årsmøtedeltagerne.

Ved pennen

Protokolls signatører

Anna Javér
Myre

Anne Bjørke
Susan Braovac

Tora Synnøve Yli

Scansert av PDF-XChange

K·E·M

**Produkter til konservering og restaurering:
Pigment, harpiks, voks, oljer,
rensemidler og forgyllingsutstyr.**

**Produkter fra Lascaux,
Dr. Georg Kremer Farbmühle
og Charbonell kan spesialbestilles.**

**Riiser blindrammer
lages etter ønsket mål.**

**Vi sender varer over hele landet.
Ring 22 36 02 00 og få vår katalog gratis i posten.**

KUNSTNERNES EGET MATERIALUTSALG

**Chr. Krohgs gt. 32 B - 0186 OSLO
Telefon butikk: 22 36 02 00**

PROTOKOLL FRÄN NORDISKA KONSERVATOR FÖRBUNDETS FÖRBUNDSRÅDSMÖTE I ROM 9 OKTOBER 1998

Närvarande

Kari Greve	Forbundsordförande	NKF-N
Maj Stief Aistrup	Meddelelsers redaktör	NKF-DK
Anne Bjørke	Ordförande	NKF-N
Rannver H. Hannesson	Ordförande	NKF-IS
Karen Borchersen		NKF-DK
Mikael Højlund Rasmussen		NKF-DK
Kaj Nylund	Ordförande	NKF-FIN
Hannele Heporauta		NKF-FIN
Ingrid Hall Roth	Ordförande	NKF-S
Eva Ringborg		NKF-S

Vi välkomnades till skandinaviska föreningens konstnärskollegium, CIRCOLO SCANDINAVO PER ARTISTI E SCIENZIATI, i Rom utav dess föreståndare Sven Lyder Kahrs.

Skandinaviska föreningen har sitt säte i en charmig byggnad med en kringbyggd gård i Trastevere. Sedan 1854 har man haft en fast mötesplats i Rom. Idag består biblioteket av omkring 8000 böcker. Föreningen har dessutom en stor samling teckningar, målningar, möbler och skulpturer, som ger en alldeles speciell atmosfär åt huset.

Sedan 1975 är föreningen stöttad av Nordiska ministerrådet. Man ger månatligen en konsert eller ett föredrag och man har öppet hus varje vecka. Föreningens är en träffpunkt för nordiskt samarbete. Föreningen hotas av nedläggning och några av de som arbetar för detta förordar en förflyttning från Rom til New York.

Godkjennelse av dagorden

Mötet öppnades och dagordningen godkändes med till "gget att diskussion om förbundsrådsstadgarna behandlas under övrigt/eventuelt.

Valg av möteleder og referent

Kari Greve valdes till mötesordförande, självklart, eftersom hon är förbundsrådsordförande och Eva Ringborg ombads att föra protokollet/vara referent.

Referatet fra FR-møtet 1997

Protokollet/referatet från förbundsrådsmötet 1997 godkändes. Innan den slutgiltiga protokollet utsändes till de olika sektionerna var det kommenterat av Mötesdeltagarna.

FOs utgifter og FO-kontoen

Förbundsråds-ordförandes utgifter och konton har tidigare sänts ut i samband med räkningen till varje sektion. Räkenskapsåret räknas från ett förbundsrådsmöte till nästa, dvs det följer inte kalender eller budgetår. Kari påpekade att i fortsättningen skickar hon också med kopior av sina räkningar. Räkenskapen godkändes.

Sektionernas virksomhet

De olika sektionernas verksamhetsberättelser bifogas protokollet från förbundsrådsmötet. Några saker som poängterades särskilt var som följer
DK - Man söker profilera förbundet för att värvra flera medlemmar. Man skall förbättra medlemslistan och ge ut metodblad för museer, jämförbara med arkeologisk fälthandbok. **FIN** - Den finska verksamhetsberättelsen är omfattande och särskild eloge till Solvig Mickels som översatt den. Översättning av titlarna av artiklarna i den finske tidningen efterfrågades, så man forstår vad det handlar om. I Finland finns många arbetsgrupper, men endast textilkonservatorerna rapporterar. De övriga bara träffas. I Danmark får man 500 kronor till wienerbröd om man skriver et referat. **IS** - Rannver berättade att detta år ämnar man satsa på konservatorerna efter alla pedagogiska insatser för allmänheten. Isländerna arbetar med en Litteraturlista. **S** - Svenska sektionen har framställt en folder om NKF, vilken skickas med protokollet. Ingrid har tagit kontakt med konservatorskolan i Göteborg och framställd behovet av vidareutbildning. Målet er också att knyta konservatorer och utbildning närmare varandra. **N** - Man har diskuterat bgreppe konstkonservering och objektkonservering beteckningar som skal användas innom utbildningen. NKF-N har ändrat sina medlemskategorier, med de svenska stadgarna som förebild. Nu finns det bara tre kategorier: Hedersmedlem, medlem och assosiat.

ECCO

NKF-IS kan numera få möjligheten att söka medlemskap i ECCO trots att de är få konservatorer. Reglerna är uppenbarligen ändrade. Kostnaden er dock för hög. Anne stälde frågan om et samlat medlemskap för NKF i ECCO. Kari påpekade att det är en fördel att ha flera medlemskapdå NKF röstar i enlighet med varandra. Den ekonomiska vinsten är inte medlemavgifterna, men ändremot kostnaden för resan för representanten till ECCO - billigare med en än med fyra eller fem. Kari ber Françoise Bauer-Hansen att utreda om rösttyngden beror på antalet medlemmar. Kari hör av sig till NKF:s sektioner när det är klarlagt hur röstfordelningen ter sig i ECCO. Ett enskilt medlemskap ger trots allt en möjlighet att ha fem representanter i styrelse och utskott. För närvarande sitter NKF-representanterna i generalförsamlingen inte i styrelsen. Trock är numera kassör och inte ansvarig för the Newsletter. Sektionerna i NKF betalar enbart medlemsavgift i ECCO för ordinarie medlemmar.

NKFs internettsider

Karen har hand om NKFs hemsida. Karen skriver en instruktion om hur information skall sändas, som bifogas protokollet. Norrmännen har hittills tagit möjligheten i bruk för utlysande av tjänster, men glömt lämna information om

när tjänsterna är besatta. Man har gjort en E-mail distributionslista i Danmark på försök. Det vore bra med et medium för enkla frågeställningar/spörsmål.

Beslut - man skickar frågestälningartill Karen på engelska och hon sätter upp den upp den på the bulletinboard.

Mikael anbefaller - HUSK HEMSIDAN och e-mailadresser i de olika sektionernas tidningar.

Meddelelser om Konservering

Den ekonomiskaredogörelsen och produktionsplanen bifogas protokollet. Maj har ansökt i två stora fonder om bidrag til publicering av Meddelelser och dessutom löpande ansökningar av fonder. Ansökningarna är för tre år framåt. Utgivningen är beroende av beviljande av ansökningarna. Ansökningarna är grundade på utgivning av 2 nr/år.

Publiceringsplanen för 1998-99 fullföljes. Utvärdering görs på nästa förbundsrådsmöte. Det är ett önskemål från annonsörerna att utgivningen är regelbunden och två nummer/år.

För att försöka pressa kostnaderna görs följande:

- Maj tar in offerter från flera tryckerier
- Redaktörer och styrelsen i alla sektioner ansöker aktivt om fonder för att finansiera utgivningen av Meddelelser.
- Kari vänder sig till redaktionerna i de olika sektionerna och ber dem att ta sitt ansvar för att skaffa annonsörer i Meddelelser.

Från NKF-S framfördes att det är för dyrt med 2 nr/år. Med ovanstående räddningsaktion bör vi kunna behålla vår gemensamma nordiska facktidning.

Publikationssplanen presenterades av redaktörerna i de olika sektionernas tidningar. Det är Meddelelsernas redaktions privilegium att välja teman för tidskriften men förbundsrådet understryker åter att teman för kommande utgivningar, skall offentliggöras i god tid både i Meddelelser och i de olika sektionernas tidningar.

Nordisk Ministerråds Vidareutdannelsekurs 1999

Island har tackat nej till att arrangera näste kurs hösten 1999. Det är svenska sektionen som står i tur. NKF-S undersöker omgående om möjlighet att arrangera en kurs. Ansökan till Nordiska Ministerrådet skall göras i februari. Hannele redogjorde om svårigheterna att söka pengar. Förbundsrådet var eniga om att ansökan bör göras. Vidareutdannelsekursen har en lång tradition och uppfyller ett väl uttalat behov. Denna gång bör kursen vara för 15-20 deltagare dvs. ingen kongress.

Handlingsplan - Ingrid och Eva undersöker omgående möjligheten för Sveriges värdskap för kursen. Ämnet som föreslogs var konservering av kyrkliga inventarier och interiörer. Omgående utformning av koncept och titel bör göras. Ansökan görs med hjälp av Hannele. Reservplan - om Sverige inte

klarar av uppgiften pga att det inte kommit till kännedom förran vid förbundsrådsmötet tar Finland vid. Hannele erbjuder en packningskurs i Finland.

Samarbeid mellom de baltiske land og NKF

Kaj Nylunds redogörelse - En kurs är planerad i målerikonservering i Tallin, ett samarbete med NKF-FIN. Anslag sökes hos respektive undervisningsministerium. Enligt tidligare beslut påpekades att platser för 2 personer från varje enskilt baltiskt land är reserverade vid NKF:s kongresser.

I samband med frågan om de baltiska länderna togs samarbetet med Bosnien upp. I Danmark, informerade Mikael, pågår en insamling av material och utrustning till Bosnien, som förmedlas av kontoret Øststøtte - under uterigsmännen. Kaj stälde frågan - nog finns viljan att hjälpa, men hur? Vad har hänt med de 500 000 för samarbetet med de baltiska länderna? Kaj ringer till Solveig Mickels för information, rapporterar till Kari.

Eventuelt

- Anne tog upp ett behov av uppföljning av förbundsrådets beslut, huruvida de blivit verkställda. Nya och bättre rutiner till nästa förbundsrådsmöte.

- Eva redogjorde för förändringarna i de svenska stadgarna. Den svenska sektionen har inte bearbetat §2 i förbundsrådsstadgarna pga ett missförstånd. Kari Greve bearbetar förbundsrådsstadgarna och skickar dem till de olika sektionerna innan den 1. November 1998. Sektionernas kommentarer skall vara Kari tillhanda senast den 1. Januari 1999.

- Karen redogjorde för vidareutbildningen.

- Alla sektioner skall skicka till de övriga uppgifter om vilka som sitter i styrelsen, befattning, adresser och telefonnummer.

- Mikael informerade och delade ut vidareutdannelseprogrammet från danska konservatorskolan.

Etter mycket långt och innehållsrikt möte betonade alla deltagare sektionernas samarbete i förbundsrådet som viktigt och givande. Ett särskilt tack til Kari, Skandinaviska föreningen och Rom, för en osedvanligt inspirerande omgivning.

Vid pennan
Eva Ringborg

Justeras
Kari Greve

NKF-Ns STYRE 1999-2000

LEDER:	Anne Bjørke NIKU Dronningens gt. 13 P.b 736 Sentrum 0105 Oslo anne.bjorke@nikuosl.ninaniku.no	Tlf: 23 355000/42 Faks: 23 355001
KASSERER:	Anna Javér Norsk Folkemuseum Museumsvn. 10 0287 Oslo aia@sverd.norskfolke.museum.no	Tlf: 22 123762 Faks: 22 123777
STYREMEDLEMMER:	Anne Gundersen Riksarkivet Ullevål Hageby 0806 Oslo anne.gundersen@riksarkivet.dep.telemail.no	Tlf: 22 022600 Faks: 22 237489
	Jørgen Solstad NIKU Pb 736 Sentrum 0105 Oslo jorgen.solstad@nikuosl.ninaniku.no	Tlf: 23 355031 Faks: 23 355001
VARAMEDLEMMER:	Irene Delaveris UiO, IAKN, Oldsaksamlingen Frederiksgate 3 0164 Oslo irene.delaveris@iakn.uio.no	Tlf: 22 859502 Faks: 22 859524
	Douwtje van der Meulen UiO, IAKN, Avd. for kons.studier Frederiksgate 3 0164 Oslo d.v.d.meulen@iakn.uio.no	Tlf: 22 859337 Faks: 22 859524

NKF-N postgirokonto: 0813 5125653

NKF hjemmeside : <http://www.kulturnet.dk/homes/ks/nkf/>

GALLERIETS RAMMEVERKSTED

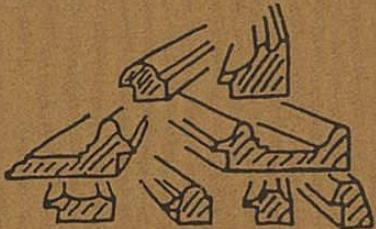
Tlf. & fax: 22 464808

ATELIER MALERIRESTAURERING

V/ JON ANDRESEN, MALERIKONSERVATOR

Tlf.: 22 46 08 29 mellom 08.00-09.00 eller etter 18.00 for timeavtale

AAGE KNUDSEN & SØNN

*Forgylling
Restaurering
Innramming*

HÅNDLAGET KVALITET

Tlf.: 22 464322

NÅ FELLES LOKALER

EILERT SUNDTSGT. 40

0355 Oslo.